

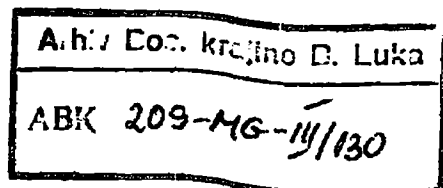
ARHIV BOSANSKE KRAJINE
BANJA LUKA

GAJIĆ GOJKO :

" OSNIVANJE PARTIJSKE ORGANIZACIJE U SELU KOLA I MOJE UČEŠĆE U RADNIČKOM POKRETU PRIJE RATA "

L e g e n d a :

- 24 stranice autoriziranog i mašinom otkucanog teksta;
- sjećanja notirana u Arhivu 5.10. i 11. decembra 1974. god.
- SADRŽAJ SJECANJA: biografski podaci; politički život u Banjoj Luci poslije završetka prvog svjetskog rata; osnivanje partijske ćelije u selu Kola 1929. godine i rad ćelije u kasnijem periodu; politički odnosi, događaji i ličnosti; banjalučki komunisti i politički rad u gradu; pisanje političke brošure;
- vremensko razdoblje: 1918-1936. godine;
- sjećanje notirano u tri primjerka: original i jedan primjerak u Arhivu, a jedan primjerak kod autora.-

G O J K O G A J I Ć

Rodjen sam u selu Kola 15. avgusta 1901. godine u porodici Teše Gajića i majke Petre, rodjene Mandić. Bio sam im jedini sin. Roditelji su u braku imali više kćeri: Cvijeta (1890-1974., udata Cvijetić), Milica (1892, udata Regadić), Joka (1904-1964, udata Šipka), Bjelica (1907-1946, udata Miletić) i Stoja (1909-1912). Otac je bio zemljoradnik, a svi smo živjeli u okviru šire porodične zadruge.

Otac se bavio i kirijašenjem. Pošto trgovac Risto Vuković i njegov sin Kosta nisu podmirili neki prevoznčki dug mom ocu ili porodičnoj zadruzi, ovi trgovci u Ključu imali su obavezu da prime na izdržavanje mog stričevića Ostoju Gajića i mene. Tako smo došli u Ključ i otpočeli pohađanje osnovne škole. U Ključu su tada postojale dvije osnovne škole. Nas nisu upisali u državnu mješovitu osnovnu školu, već Srpsku osnovnu školu, osnovanu na konfesionalnoj osnovi. Upisali su nas 1910. godine. U osnovnoj školi bili su nam učitelji Djordje Končar i neka učiteljica čijeg se imena ne sjećam.

Osnovnu školu završili smo uoči rata 1914. godine. Budući da sam bio dobar djak učitelj mi je preporučio da nastavim školovanje. Roditelji su bili saglasni. Međutim, izbio je rat i morao sam ostati kod kuće.

Prvi put sam došao u Banju Luku dok sam bio u četvrtom razredu osnovne škole. Došao sam sa stricom Maksimom, ocem Ostoje, na kupovinu odijela.

U cijelom toku prvog svjetskog rata bio sam u Kolinu. Sjećam se gladi, ali naša porodična zadruga nije mnogo oskudjevala. Naša je porodica bila dosta imućna u pogledu prihoda sa zemlje, a stric Mile držao je neku vrstu trgovačke radnje. Međutim, mnogi seljaci sa našeg područja morali su

ići u Lijevoče radi kupovine žitarica za ishranu i sjetvu.

Gajići su živjeli u porodičnoj zadruzi u kojoj je bilo 45 članova. Na čelu porodice nalazio se stric Milan-Mile Gajić čiji je autoritet bio neprikosnoven. On je vodio glavnu riječ u ekonomskom poslovanju i inače.

U toku rata otišlo je dosta članova naše porodice u vojsku: Lazar, Nikola, Dušan, Djordjo, Vaso, Jefto i moj otac Tešo. I ja sam bio uvršten u popis vojnih obveznika. Dobio sam poziv za novačenje, ali se rat završio prije mog regrutovanja.

Milan Gajić je kao taoč odveden u austrougarski vojni zatvor u Aradu. Austrougarskim vojnim vlastima postao je sumnjiv zbog svojih veza sa licima koja su bila optužena na veleizdajničkom procesu. Međutim, nakon godinu dana Milan je iz zatvora pušten.

Vaso Gajić studirao je filozofiju u Zagrebu. I njega su mobilisali. Međutim, on se 1917. ili 1918. godine prebacio u Italiju. Poslije njegovog bjegstva preko linije fronta na italijanskom ratištu došli su policijski organi u našu kuću. Izvršen je pretres i htjelu su da izvrše zaplenu cjelokupne imovine porodice Vase Gajića. Seoski knez je intervenisao naglašavajući da je cjelokupna imovina porodice potrošena za školovanje i studij Vase Gajića.

Jeftina i Vasina sestra Jovanka pohađjala je osnovnu školu u Banjoj Luci. Na nekoj školskoj svečanosti deklamovala je neke srpske nacionalne pjesme pa su je austrijske vlasti i kao dijete uhapsili. U zatvoru je bila nekoliko dana jer su vlasti valjda htjele da je u toku isledjenja izdvoje od ostalih. Veso Trninić je sin ove Jovanke.

Preš sam kraj rata u selu se dosta često pjevalo: "Care Karlo i carice Zita, što ratuješ kad ti nemaš žita!" Razumije se da se zbog ove pjesme išlo i u zatvor, ali su je seljaci pjevali. I svoje ekonomsko stanje, i svoj stav prema monarhiji, i svoju nacionalnu svijest seljaci su u ovoj pjesmi nastojali da izraze. Ne mogu se sjetiti teksta ove pjesme, ali je smatram veoma značajnom kao izraz odnosa naroda prema austrougarskoj vladavini.

Vojnici koji su dolazili na odsustvo kući nisu

Arhiv Bos. kraljevine B. Luka

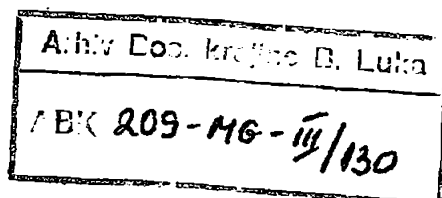
ABK 209-MG-111/130

se više vraćali, a poneki su i bježali iz vojske i krili se po šumama. Što se rat više bližio kraju takvih je bilo sve više. Na području Zmijanja ovi vojni dezerteri nisu bili organizovani po grupama, kao što je to bio slučaj sa tzv. zelenim kadrom, već su se individualno skrivali. Jedan od takvih bio je i Ćiro Kočić iz Gornjeg Ratkova, koji se krio i radio kod nas. Lijepo je svirao na dvojnice i po tome je bio poznat u cijelom kraju.

Kada je Austrougarska bila poražena i u Banjoj Luci bilo je obrazovano Narodno vijeće kao organ vlasti. Seljaci su nestrpljivo očekivali dolazak srpske vojske. Seljaci su sa Zmijanja dolazili da je dočekaju jer su kružile glasine da dolazi, ali je nije bilo. Vlast u Banjoj Luci držalo je Narodno vijeće u kome je bio i moj stric Mile-Milan Gajić. Međutim, Mile Gajić je odbio da bude u njemu član kada je vidio da se u njemu nalazi i neki Ismet-beg. Taj je, naime, za vrijeme Austrougarske bio šuckor i kao takav veoma omražen na području Zmijanja. Kada se kod manastira Gomjenice skupljala stoka za austrougarsku vojsku, taj Ismet-beg bio je jedan od onih koji su vršili pritisak na narod i prisiljavao da dovedi stoku. U tome je i pretjerivao, ali je najomraženiji postao onda kada je dovedenu stoku utjerivao u manastirsko dvorište i samu crkvu. Taj Ismet-beg kroz to je želio da pokaže svoju revnost u politici nacionalnog obezvređivanja Srba u toku rata. Za stav i ponašanje Ismet-bega znao je dobro i Mile Gajić i zbog toga nije ni želio da aktivno radi u Narodnom vijeću u kome je i Ismetbeg član. Ismetbeg se u to vrijeme pravio većim Srbinom nego bilo ko drugi, pa čak je stalno isticao i nosio srpsku tr bojnica.

Pored Milana Gajića i Jove Lazičića iz Lusića bilo je još nekoliko članova Narodnog vijeća sa područja Zmijanja, ali se tih imena ne sjećam.

U vrijeme austrougarske vlasti nije bilo mjesta Srbima u redovima šuckora. Jedini izuzetak bio je Mile Kaurin iz Lokvara. I on je bio među onima koji su vršili nasilje prema stanovništvu. Ljudi su ga mrzili, ali poslije rata zbog toga nije bio suđen. Kad je kasnije osiromašio čak su mu i pomagali. Umro je u Lokvarima 1925. godine.

U političkom životu Banje Luke neposredno poslije završetka prvog svjetskog rata najznačajniju ulogu imali su radikali. Na širem području sela Kola bilo je oko 300 domova sa preko 1500 odraslih muških članova koji su glasali za radikale. Dr Djordje Bukinac poslao je mom stricu Milanu Gajiću legitimacije radikalne partije. Legitimacije su bile sa potpisom i štambiljem, a trebalo je samo unijeti imena. Međutim, moj stric nije bio revnosta da to učini, a ni seljaci nisu bili zainteresirani da ih traže. Legitimacije su se nalazile u radnji mog strica i poslije izvjesnog vremena razbacivale su se kojekuda. Moj stric je inače bio dobar prijatelj dr Djordja Bukinca, koji je na određeni način bio i porodični ljekar.

Zbog godina nisam mogao nastaviti školovanje. Ostao sam u selu i radio kao zemljoradnik do 1927. godine.

Branko Zagorac i Jovan Knežević bili su iz našeg sela. Koliko mi je bilo poznato, studirali su u Pragu. Kada su dolazili u Kola donosili su i davali mi na čitanje razne knjige i štampu. Od njih sam dobio na čitanje djelo Maksima Gorkog "Mati", zatim "Selo Demetrovo", "Podzemnu Rusiju", "Početnicu komunizma" itd. Bilo je to 1921. ili 1922. godine, a i kasnije.

Negdje u to vrijeme, nešto prije mog odlaska u vojsku, Branko Zagorac i Jovan Knežević pozvali su me na razgovor, a takvih je razgovora još više bilo nakon odsluženja kadrovske roka.

Vojsku sam služio u Osijeku 1922. godine u Drugom konjičkom puku "Car Dušan". Služio sam samo godinu dana. Na skraćivanje kadrovske roka uticao je moj stric Milan-Miće Gajić, koji je inače imao veliki politički uticaj u Banjoj Luci. Milan je bio 20 godina seoski knez Kola za vrijeme Austrougarske i neka vrsta ober-kneza za područje Zmijanja. Predstojnik i razni drugi organi vlasti nisu ništa preduzimali na području Zmijanja bez prethodnog konsultovanja sa Milanom. Isto tako, seljaci su se po svim pitanjima uvijek konsultovali. Njegov je autoritet zaista bio velik i više je na tom području značio nego često i nominalna vlast.

Za vrijeme Austrougarske, svi Srbi koji su sa Zmija-

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-HG-III/130

nja dolazili u Banju Luku ili su se vraćali na područje Zmijanja kroz Gornji Šeher nisu smjeli da jašu na konju. Morali su da sjašu i da vode konje i da se skrušeno ponašaju. Jedini je imao privilegiju da jaše na konju knez sa Zmijanja. Tako je bez posljedica mogao da jaše na konju i Milan-Miće Gajić. Nisu mi poznati korijeni tog nacionalnog i vjerskog antagonizma, ali je on bio naglašen između Muslimana u Gornjem Šeheru i Srba sa šireg područja Kola. Austrijske vlasti su za to znale, pa su čak taj antagonizam i podgrijavale; pred jednim se pogrđno govorilo o drugima. Govorilo se: "Ako omrkne Srbin u Gornjem Šeheru, biće ubijen!" Isto tako, govorilo se i obratno: "Ako omrkne Turčin u Kolima, biće ubijen!" Musliman je identificiran sa Turčinom.

Bilo je obostranih slučajeva ubistava. Tako je jedan Albanac islamske vjere, koji je prodavao slatkiše, bio ubijen pred crkovom u selu Kola. Napadi i uvrede na jednoj ili drugoj strani nisu bili rijetkost. Taj je antagonizam naročito bio naglašen u vrijeme austrougarske uprave, a korijeni su mu sezali iz vremena turske vladavine.

Poslije završetka prvog svjetskog rata antagonizam i dalje egzistira. Nakon rata, 1918. i 1919. godine, Srbi sa područja Kola izazivaju Muslimane i ne propuštaju bilo kakvu priliku da to učine. Kada je muslimanka u Gornjem Šeheru tukla dijete obično je govorila: "Koljanine jedan!", izražavajući kroz to svoj netrpeljiv stav prema stanovnicima iz sela Kola. Isto tako je seljanka u Kolima grđila svoje dijete: "Grabljanine jedan!" (Grab= dio naselja Gornjeg Šehera). Suzbijanje tog antagonizma postaće jedna od glavnih preokupacija u radu članova Partije.

No, da se vratim na poziv Branka Zagorca i Jovana Kneževića. Došli su do moje kuće u zaseok Rupari, koji pripada području sela Kola. Branko mi je rekao: "Mi smo nešto razmišljali kako da pomognemo ovom svijetu. Mi za naš kraj moramo nešto konkretno učiniti. Škole nema i narod je nepismen. Zbog toga mislimo da bi trebalo osnovati jedan analfabetški tečaj!". Nastavili smo razgovor o ovome. Tražili su od mene da im u tim njihovim nastojanjima pomognem. Svidio mi se

Poslije ovih tečajeva u Kolima smo osnovali knjižnicu i čitaonicu, a bila je smještena u zaseoku Rupari u kući Miće Gajića. Soba gdje je bila smještena knjižnica sa čitaonicom bila je namjenjena za popa Jeftu Gajića. Budući da on nije htio da primi parohiju u Kolima, već je otišao u selo Bačvane kod Bos. Dubice, soba koja je bila njemu namjenjena iskorištena je za čitaonicu. Čitaonica je bila osnovana, koliko se sjećam, 1923. godine. Za njeno osnivanje naročito su se založili Branko Zagorac, Jovan Knežević i prota Dušan Kecmanović. Oni su na sve strane pisali društvima, udruženjima i ustanovama i molili pomoć u knjigama za čitaonicu. Na taj način prikupljeno je oko 3.000 knjiga tako da je knjižni fond bio zaista bogat.

Oformljen je i Odbor čitaonice u koji su ušli: Nenađ Gajić, Mileva Gajić, Gojko Gajić, Ostoja Knežević, Milan Gajić-Pejinović. Knjižničar je bio moj stričević Nenađ Gajić. Knjižni fond sadržavao je djela iz raznih oblasti poljoprivredne proizvodnje (obrade zemlje, stočarstva, voćarstva itd.), brošure i knjige popularne pisane, a i dosta djela iz književnosti. Knjige popularišemo i nastojimo da se što više čitaju.

Na prijedlog prote Dušana Kecmanovića naredne godine osnivamo sekciju Društva trezvenosti pod nazivom: Napredna seoska omladina "Pobratimstvo" u Kolima. U rukovodstvo "Pobratimstva" ulaze svi oni koji su bili i u rukovodstvu čitaonice. Društvo je imalo 28-30 članova, a mene su izabrali za predsjednika. Sve su to bili mlađji članovi, dok se stariji nisu htjeli lišavati rakije.

U ljeto iste godine dolaze u selo Branko i Jovan. Pozvali su me na razgovor. Rekli su mi da izdvojim i pozovem 6-7 aktivnijih i naprednijih omladinaca i da se nadjemo u prostori čitaonice. Dogovorili smo se da pozovemo: Milana Gajića-Pejinovića, Dušana (Trivuna) Kneževića, Ostoju (Spasoje) Kneževića, Milevu (Milana) Gajić i Lazara Gajića-Savića. Okupili smo se u čitaonici i pošli u jednu dolinu. Branko i Jovan rukovodili su sastankom. Rekli su nam da zajednički čitamo knjige i da se preslišavamo. Predložili su nam da to bude zajednički rad koji će se odvijati na taj način što će jedan čitati, a drugi će slušati. Nakon toga treba da se vodi razgovor o onome što se pročitalo. Meni su dali zadatak da budem rukovodilac ove grupe i da će preko mene dostavljati ono što treba obra-

Arh. Eos. knjige B. Luka

ABK 209-ME-III/130

djivati. Rekli su nam da druge ne uključujemo u grupu sve dok se prethodno s njima ne dogovorimo.

Počeli smo se sastajati svakih 15 dana kao grupa "naprednih omladinaca". Počeo sam od Branka i Jovana dobivati knjige i brošure koje je trebalo zajednički obrađivati. To nam se konspirativno sastajanje svidjelo. Čitali smo Mileva, Nenađ i ja, a ostali su slušali. Mileva je bila veoma nadarena. Kad nešto pročita jedno dva puta mogla je napamet sve ponoviti. Po svojoj inteligenciji odskakala je od ostalih. Na nesreću, umrla je 1936. godine. Na naše sastanke s vremena na vrijeme dolazili su Branko i Jovan. Bili su zadovoljni našim radom. Vrlo često su nam mnoge stvari i sami objašnjavali, naročito pitanja vezana za društveni sistem. Na ovaj način okupljali smo se od 1926. do kraja 1928. godine.

U ljeto 1929. godine došao je Muhamed Kazaz. To nije bio njegov prvi dolazak jer je ranije u dva maha dolazio na naše sastanke. Ovaj put je došao sa dva nepoznata druga za koje sam saznao da su partijski funkcioneri. Prema govoru mislim da su bili iz Zagreba. Sastanak je održan sa našom grupom na proplanku zvanom "Brdo" u zaseoku Rupari. Muhamed mi je prethodno javio da okupim "naše omladince".

Nisu mi poznati razlozi zbog čega ovom sastanku nisu prisustvovali Branko Zagorac i Jovan Knežević kada su do tada sa nama bili neposredno politički vezani.

Kada smo došli na to mjesto uzeo je riječ Muhamed Kazaz i saopštio: "Vi ste do sada dobro radili. Opravdali ste povjerenje. Vi od danas postajete članovi Komunističke partije!". Svi smo bili iznenađeni i radosni. Tada je uzeo riječ jedan od one dvojice koji su došli sa Kazazom: "Znamo kako ste do sada radili. Vaš je rad bio dobar i stekli ste povjerenje. Zbog toga ste i primljeni u Partiju i od danas predstavljate jednu partijsku ćeliju!". Čestitali su nam. Ja sam bio određen za sekretara. Ostali članovi ćelije bili su oni koje sam već nabrojao. Svi smo bili ponosni. Bilo nam je drago zbog pohvala, a još više zbog povjerenja.

Nastavili smo sa radom kao partijska ćelija. Radili smo tako godinu dana. Negdje u ljeto 1930. godine došao je do mene Branko Zagorac i rekao da pozovem ostale članove ćelije. Kada smo se okupili, rekao nam je: "Pošto više ne može-

mo kontaktirati na neposredan način, putem dolazaka ovdje u Kola, vaša partijska ćelija treba da se poveže sa partijskom organizacijom u Banjoj Luci. O tome sam već obavjestio drugove u Banjoj Luci."

Branko se vratio u Banju Luku još istog dana. Bili smo s Brankom povezani, a i on s nama. Nisu mi poznati razlozi zbog kojih je Branko prestao da bude spona između naše grupe, a sada partijske ćelije, i partijske organizacije u Banjoj Luci. Ne sjećam se tačno ko je prvi poslije odlaska Branka dolazio u Kola. Znam da su dolazili Vilko Vinterhalter, Muhamed Kazaz, Idriz Maslo, Veljko Djordjević, Edo Kunštek, Avdo Čardžić, Asim Alihodžić i još neki. Dolazili su mahom pojedinačno. Nekima nisam znao ni imena. Tek kasnije sam za neke doznao kako se zovu. Pretežno su samo samom razgovarali, davali određena uputstva i tražili obavještenja o radu. Od svih njih najuže sam bio povezan sa Vilkom, Veljkom i Muhamedom.

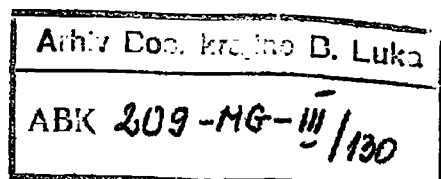
Osnovni zadaci u radu naše partijske ćelije bili su: borba protiv religije i uticaja pravoslavnog klera na tom području, sakupljanje Crvene pomoći, čitanje i proradjivanje ilegalne štampe i drugih publikacija, usmjeravanje rada čitaonice i biblioteke, organizovanje akcija na povezivanju sela i seljaka sa radnicima u gradu, objašnjavanje seljacima da su oni od strane vlasti jednako izrabljivani kao radnici u gradu, organizovanje kulturno zabavnog života itsl.

(Prekid)

5. decembra 1974. godine
Banja Luka

Gojko Gajić
(Gojko Gajić)

0

tumačimo prirodne pojave.

Todo je dalje nastavio da govori kako prpovjedamo da se ne pije čak i za vrijeme slave i završio: "Znaš, oče proto, da se za vrijeme slave mora piti jer to nije nikakva slava ako se ne pije!"

Todo nije znao da je proto Kecmanović bio jedan od najaktivniji zagovornik pokreta trezvenjaštva, a i jedan među najaktivnijim u Banjoj Luci. Kecmanović mu je odmah odgovorio: "Sve što si ti, Todo, govorio to nije pogrešno. Da sam mlađji i ja bih se mladima rado priključio. Jednog dana, Todo moj, slava će se slaviti bez rakije!"

Seljak je bio zbunjen. Nije znao šta da odgovori. Mi smo u sebi likovali. Mislili su, valjda, kada im stari proto, koga su oni neizmjereno uvažavali, daje podršku, to znači da se on sa njima slaže.

Poslije ovoga sa protom sam razgovarao. Bio sam mu inače drag. Rekao mi je: "Vidiš li kako je teško ljudima objašnjavati prirodne pojave?!"

Poslije tog zбора Todo Gajić je počeo okoliš pričati: "Eto, vidiš, na nji ovu ruku je i pop!". Bio je totalno zbunjen. On nije razlučio da proto odobrava našu prosvjetnu aktivnost, a ne ateizam. U glavi Tode sve se to pomješalo: znao je da govorimo protiv boga, a ovamo proto javno odobrava naš rad.

Naša je ćelija bila aktivna u kulturno prosvjetnom radu. Oko sebe smo okupljali omladince za razne oblike kulturnog rada. Pripremali smo se za crkvene zborove obzirom da je tada dolazilo do masovnog okupljanja seljaka. Organizirali smo recitovanje narodnih pjesama, a i drugih pjesama koje su bile za takve prilike podesne. Formirali smo i dramsku grupu koja je davala monologe i ai cijeli skeč "Jazavac pred sudom" od P. Kočića. Davida Štrpca glumio je Petar Divjak. Ovu dramsku predstavu davali smo na zborovima u Gomjenici, Lusići-Klisini, Šljivnu, Krupi na Vrbasu i u školi u Kolima.

Upoznao sam Akifa Šeremeta i Pavu Radana. Akifu sam dolazio kada je pravio kuću. Tu sam često nalazio i Pavu Radana. Stekao sam utisak da su bili veoma bliski. Oni su mi

davali knjige i drugu literaturu za čitanje. Akif je bio veoma neposredan. Govorio je veoma ubjedljivo. Bilo mi je drago da slušam njegova objašnjenja pojedinih političkih pitanja. Ismijavao je religiju i režim.

Jedan od osnovnih zadataka koje sam u partijskom radu dobio bilo je angažovanje u razvijanju bratstva i jedinstva. Naročito je trebalo posvetiti punu pažnju suzbijanju ukorjenjene netrpeljivosti između Srba u Kolima i Muslimana u Gornjem Šeheru. Po tom pitanju angažovani su članovi Partije u Gornjem Šeheru i Kolima, a sve je to trebalo sprovesti kroz legalne forme. U tim se pitanjima naročito angažovalo kulturno društvo "Budućnost" u Gornjem Šeheru zahvaljujući aktivnosti članova KPJ i SKOJ-a. Muhamed Kazaz i Idriz Maslo inicirali su da omladinci iz Gornjeg Šehera idu u Kola i u tamošnjoj školi priredjuju priredbe i igranke. Iz sela Kola omladinci su dolazili u Gornji Šeher i u prostorijama "Budućnosti" priredjivali priredbe sa pjesmom, svirkom i kolom. Bilo je zaista lijepo vidjeti kada srpska i muslimanska omladina zajedno igraju.

Sve ovo nisu odobravali stari Muslimani u Gornjem Šeheru i Srbi u selu Kola, ali se omladina na njihove prijekore nije uopšte obazirala. Saradnja se i dalje razvijala. Zbog ovoga dolazilo je do sukoba u porodicama, ali se omladina trsila da tragove prošlosti prevazilazi.

Po selima i zaseocima prikupljali smo priloge u hrani za zatvorenike u Banjoj Luci. Prikupljenu pomoć u hrani dostavljali smo do IBRE IMAMOVIĆA. Ibro nije bio član Partije, ali je bio vezan za nju kao simpatizer. Kao simpatizer bio je aktivan. Umro je 1973. godine.

Kada je došlo do krize vlade i kada su iz nje istupili Branko Čubrilović i Budisavljević, u Banjoj Luci održana je šira konferencija sa predstavnicima srezova Banja Luka, Bos. Gradiška, Prijedor, Sanski Most, Ključ i Mrkonjić Grad. Konferenciju je vodio poslanik Dušan Branković. Konferencija je odobrila postupak ministara, odnosno njihov izlazak iz vlade. Poslije ove konferencije, na kojoj sam i ja bio prisutan, slikali smo se ispred današnjeg Doma kulture.

Akif Đorđević B. Luka

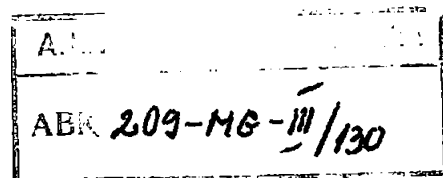
ABK 209-MG-III/130

Brošuru "Čovjek u šumi s motikom pod glavom" napisao sam 1933. godine, a iste je godine i štampana u Zagrebu. Brošuru sam napisao na inicijativu Vilke Winterhaltera i Veljke Djordjevića. Kada smo se našli u Banjoj Luci rekli su mi da dobro poznajem prilike na selu i položaj seljaka i da bi trebalo da nešto napišem o diobi žita seljacima sa Zmijanja.

Bio sam tada na bolovanju i u toku ovog bolovanja napisao sam pomenutu brošuru. Kao bilježnik znao sam mnoge detalje koji su mi koristili za pisanje teksta. Kao opštinski bilježnik počeo sam da radim 1927. godine. Do 1931. godine radio sam u opštini Rekavice. Dao sam ostavku na dužnost, ali su mi banjalučki komunisti rekli da treba da ostanem na dužnosti opštinskog bilježnika kako bi bio u tešnjoj vezi sa narodom, a da bi i Partija imala svog čovjeka u organima vlasti. Ostavku sam dao u vrijeme poznate afere sa zavjerom oficira u Mariboru. Dva ili tri mjeseca poslije toga bilo je upražnjeno mjesto bilježnika u Kadinoj Vodi. Konkurisao sam i bio primljen. Na ovoj dužnosti u Kadinoj Vodi ostao sam do kapitulacije Jugoslavije, odnosno odlaska u šumu. Sjedište opštine u Kadinoj vodi bilo je u kući Mileve Petrović, udovice trgovca. Opština u Rekavice, uzgred rečeno, bila je smještena u kući Čede Zagorca, brata Branka Zagorca.

Napisani tekst "Čovjek u šumi s motikom pod glavom" donio sam Vilki Winterhalteru i Veljki Djordjeviću. Ugovorili smo sastanak u Banjoj Luci. Na ulici sam im dao tekst. Malo smo porazgovarali i ja sam otišao. Nestrpljivo sam očekivao kada ćemo se naći da čujem njihovo mišljenje. Kada smo se nakon kraćeg vremena našli rekli su mi da su ga temeljito pročitali i dali ocjenu da je vrlo dobro napisan i da može služiti kao propagandni materijal. Bilo mi je drago što su tako ocjenili moj tekst. Tekst su oni zadržali kod sebe.

Nakon nekoliko mjeseci, kada sam poslovno došao u grad, neko mi je rekao da se javim Branku Zagorcu. Nisam znao zbog čega me zove. Pošao sam njegovoj kući. Stanovao je u sadašnjoj ulici Slavka Rodića kod svog zeta Branka Vukovića, koji kao penzioner sada živi u Sarajevu, a svojedobno je bio sudija Vrhovnog suda BiH.

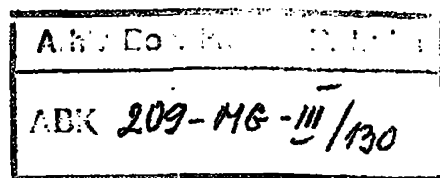
Kada sam se pozdravio s Brankom, rekao mi je da je na njegovu adresu za mene došao jedan paket iz Zagreba.

Pošto ni on nije znao šta je u njemu, upitao me je da li želim pogledati? Razumije se da je taj paket i mene zainteresirao jer nisam mogao ni pretpostavljati ko bi šta iz Zagreba mogao nešto slati na moje ime. Kada smo otpakovali paket vidjeli smo da se u njemu nalazi oštampana moja brošura. Prijatno me je iznenadilo. Odmah sam je prelistao. Na njoj je stajalo i moje ime.

Pročitao sam tekst brošure i učinilo mi se da bih mogao zbog sadržaja krivično odgovarati. Kada sam poslije toga susreo Vilku i Veljka upitao sam ih da li me policijske vlasti mogu zbog sadržaja teksta optužiti. Vilko se samo nasmijsao i odgovorio da nikakvih posljedica neću imati. Odgovor me malo umirio.

Rekao sam da je brošura došla na adresu Branka Zagorca, a u podnaslovu na moje ime. I Branko je površno pregledao tekst. Zbog ove brošure bio je ljut: "Zašto meni taj tekst nisi dao?" Branko je smatrao da sam neposrednije s njim vezan, te je bio ljut što o svemu nije bio informisan. Odgovorio sam: "Meni je svejedno, da li tebi, Vilki ili Veljku!" Spontano sam mu odgovorio, ali sam primjetio da mu odgovor nije bio prijatan. Zašutio je i nije više komentarisao.

Znao sam da je Branko Zagorac bio tada u zategnutim odnosima sa rukovodstvom partijske organizacije u Banjoj Luci. Sukob je nastao oko neslaganja po nekim političkim pitanjima. Ni tada mi nije bilo poznato o kakvim se problemima radilo. Međutim, partijska praksa nije bila da se o nesuglasicama govori, a kamo li komentariše. Inače, po svojoj prirodi Branko je bio dosta oštar, nagao i prilično netaktičan. Volio je da pije. Naročito je mnogo pio kada su mu se nesrećnim slučajem udavile žena i kćerka (ili sin?). Žena je pokušala da spasi dijete koje se davilo u Vrbasu, ali se i sama udavila jer nije znala da pliva. Bio je to strahovit udarac za Branka i tražio je zaborav u alkoholu. Ostala mu je samo kćerka Bela. Bilo mi ga je žao. Bio je inače dobar čovjek i veoma politički aktivan komunista.

Tek kasnije sam shvatio da je slanje paketa sa brošurama "Čovjek u šumi s motikom pod glavom" na adresu Branka Zagorca imalo svoju svrhu. Naime, drugovi su ga htjeli provjeriti i ponovo s njim uspostaviti kontakt. Mislim da je Branko jedno vrijeme bio u partijskom životu "zaobidjen". Razlozi tog prekida nisu mi bili poznati, ali mislim da je taj prekid postojao. Možda je to bilo čak posredno povezano i za njegovu porodičnu tragediju i neki njegov netaktični istup?

Branko Zagorac imao je u Kolima-Rekavicama i Krupi na Vrbasu braću (Čedu i Vladu), koji su držali trgovine. Treći brat Tatomir bio je učitelj i poginuo je za vrijeme drugog svjetskog rata. Četvrti brat Slavko bio je također učitelj (sada živi u Beogradu). Njihov otac Pero bio je jedno vrijeme čuvar puteva, a kasnije je otvorio trgovine u Krupi n/V i Rekavicama. Pero je u toku prvog svjetskog rata bio u izgnanstvu u Aradu.

Branko Zagorac je sa Jovanom Kneževićem u to vrijeme samo par puta došao u Kola. Možda su i ti njegovi dolasci bili na inicijativu Jovana? Pri jednom takvom njegovom dolasku poklonio mi je svoju knjigu pripovjedaka.

Zbog svojih političkih opredeljenja Branko Zagorac je negdje pred drugi svjetski rat po kazni bio premješten u zabitno mjesto Vrgorac u Lici. I tamo je nastavio sa svojim političkim djelovanjem. U toku rata ustaše su ga odvele u logor Jasenovac i tu je ubijen.

U selo je dolazila štampa neredovno sa dosta zakašnjenja. Neki su se primjerci čak i gubili. Od štampe smo primali: "Politiku", "Zadrugar", "Privrednik", a i "Borbu" dok se legalno mogla rasturati. Pošta je dolazila na adresu kafeđije Riste Sikimića, koji je držao kafanu u blizini Crne kuće. Kad je Risto primjetio da mi primamo i naprednu literaturu, otkazao je da poštu na naš račun prima. Plašio se da ne postane sumnjiv vlastima. Od tada smo poštu izravno primali, ali je ona pristizala sa velikim zakašnjenjem.

Jednog dana 1934. godine dobio sam poziv da se javim u Sresko načelstvo. Nizam znao zbog čega me zovu. Lično

Arhiv: Don. ka. E. Luka

ABK 209-MG-III/130

me je primio predstojnik Bogdanović. Izvadio je neki spis i pokazao moju brošuru. Postalo mi je jasno zbog čega sam pozvan. Već sam pomišljao da pisanje brošure neće imati nikakve posljedice. Bogdanović me je upitao: "Da li si ti to pisao?". Nisam mogao negirati. Odgovorio sam potvrdno.

- "Znaš li ti da je tvoja knjižica provokativna, politički veoma štetna jer izaziva pobunu?".

Odgovorio sam Bogdanoviću da tu nije ništa izmišljeno, već samo ono što sam lično proživio i što sam vidio da drugi proživljavaju.

- "Gdje je ovo štampano?", nastavio je da pita.

Pitanje mi je bilo neumjesno jer je na samoj brošuri stajalo. Odgovorio sam da je štampana u Zagrebu.

- "Nije u Zagrebu! Mi smo to provjerili! U Zagrebu nije štampana! Ako tvrdiš da je štampana u Zagrebu odgovori mi u kojoj je štampariji štampana!".

Bio je osoran. Našao sam se u škripcu. Trebalo se nekako izvući. Odgovorio sam da ću za nekoliko dana provjeriti u kojoj je štampariji brošura štampana. Pustio me je da idem, ali mi je naredio da mu to javim.

Šta sada da uradim? Odmah sam otišao do Veljke Djordjevića. Objasnio sam mu poziv i razgovor sa predstojnikom. Veljko me je pažljivo saslušao i poslije mog objašnjenja odgovorio: "Nije to ništa. Pusti ti to kraju. Mi ćemo to urediti u Banjoj Luci. Nemoj ti ništa preduzimati!".

Otišao sam kući. Šta sam mogao uraditi? Nisam znao u kojoj je štampariji brošura štampana, pa čak nisam bio siguran da li je i u Zagrebu štampana. Čak da sam i znao u kojoj je štampariji štampana to predstojniku ne bih rekao jer sam bio svjestan kakve bi sve posljedice mogle nastati. Čekao sam u neizvjesnosti kako će se stvari dalje odvijati.

Za nekoliko dana dobio sam novi poziv od Bogdanovića. Znao sam zbog čega idem. Na pitanje da li sam ustao o kojoj se štampariji radi odgovorio sam negativno. Tada me je upitao kome sam dao rukopis. Odgovorio sam da sam ga dao Veljki i Vilki. Naime, Veljko i Vilko su mi već ranije rekli da mogu priznati da sam njima uručio rukopis.

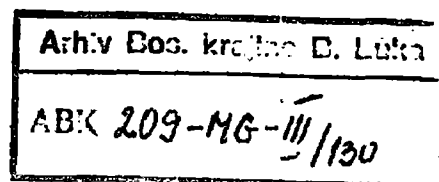
Predstojnik Bogdanović je odmah pozvao ključara sreskog zatvora Ivu, koji me je u kancelariji uhapsio. Odveli su me u ćeliju sreskog zatvora, koji se nalazio u dvorištu sreza okružen visokim zidom. U sreskom zatvoru odležao sam tri dana i svo vrijeme nisu me zvali na saslušanje. Prebacili su me u Crnu kuću u kojoj sam odležao mjesec dana. U mojoj ćeliji bilo je dosta seljaka najčešće zatvorenih zbog šumskih šteta. Nije bilo političkih zatvorenika. Odmah sam počeo dobivati pakete hrane koju su slali banjalučki komunisti. Bilo je toliko hrane da je ni desetak ljudi ne bi moglo pojesti. Dolazila je neprekidno. Hranu sam dijelio ostalim zatvorenicima u ćeliji. Seljaci su bili začudjeni zbog tolike hrane koja dolazi. Znali su da toliku hranu porodica ne šalje. Odgovorio sam im da mi tu hranu šalju banjalučki komunisti. Pošto im nije bilo jasno šta je komunizam i ko su komunisti počeo sam im objašnjavati. Znatiželjno su slušali. Vidio sam da je to na njih djelovalo jer su to bili mahom siromašni seljaci. Pretežno su to bili stariji ljudi.

Ni u Crnoj kući nisu me zvali na isledjenje. Stalno sam očekivao da će me pozvati, ali niko nije zvao. Poslije mjesec dana iznenada su me pustili bez ikakvog objašnjenja. Znao sam da je moje puštanje iz zatvora bilo plod intervencije.

(Prekid)

10. decembra 1974. godine
Banja Luka

Tejko Tejut
(Gajko Gajić)

(Nastavak II.)

Odmah po izlasku iz zatvora otišao sam do Branka Čubrilovića, koji me smatrao za "svog čovjeka", pristalicu njegove zemljoradničke stranke. Posjetio sam ga u njegovoj kancelariji da bih ga lično obavjestio o uzbocima moga hapšenja premda sam znao da su ga o tome već obavjestili. Kad sam kod njega ušao, Branko je gnjevno odbrusio: "J... te komunisti! Ja sam znao da će te oni stati glave!" Šutio sam. Malo se primirio i rekao da sjednem. Tada mi je počeo pričati kako je zbog mene išao do Bogdanovića intervenišući da me iz zatvora puste. Isto tako, intervenisao je i kod drugih funkcionera pokušavajući da predstavi moje pisanje kao revolt na nepravde koje postoje, a ne kao djelo komunističkog opredeljenja i nastalo na inicijativu partijske organizacije. Znao sam da je Branko intervenisao iako je znao da sam sa komunistima bio povezan. Jedino nije znao, bar tako mislim, da sam već bio član Partije. Branko je intervenisao jer sam mu bio potreban s obzirom na moj politički uticaj na području Zmijanja.

Izašao sam iz njegove ordinacije i kancelarije koja se nalazila u Gospodskoj ulici. Na ulici sam sreo profesora matematike u Realnoj gimnaziji Nikolu Kozomaru. Inače smo bili zemljaci sa Zmijanja jer je porodica Kozomara bila iz Gomjenice. Nakon pozdrava Nikola mi reče: "Šta to s tobom bi? Možeš izgubiti službu! I ja sam zbog tebe morao da intervenišem. U buduće budi miran i nemoj se hvatati komunista!"

Nikola je inače bio prijatelj sa Bogdanovićem, a imali su i istu političku orijentaciju. Nisam smatrao za potrebno da mu išta objašnjavam. Samo sam ga zamolio da interveniše da ne izgubim državnu službu. Nikola je odmah odgovorio kao što je to u svakoj prilici činio: "Pričerala orla zla godina! Pošto bi ti to meni rekao da ti nije prigustilo?". Nikola je inače bio dobar čovjek i bio je voljan čovjeku da pomogne. Iako je znao grubo da odbrusi i da stavlja primjedbe, ipak je znao pomoći koliko je mogao.

Konstatovao sam da se pročulo za moje hapšenje. Dolazio sam u grad i mnogi su me poznavali. Svi su bili zna-

Arhiv Bos. krajeva B. Luka

ABK 209-MG-III/130

tiželjni za detalje mog hapšenja, ali ja o tome nisam želio da govorim. Očekivao sam odstranjivanje iz službe, ali, srećom, nisam je izgubio. Bilo je niz intervencija i ne znam koja je bila najpresudnija. Sve su na odgovarajući način pomogle, ali je intervencija Čubrilovića bila najznačajnija. Imao je veliki politički autoritet i uticaj na mnoge političke funkcionere uključujući i Bogdanovića.

Zaboravio sam da spomenem da je nešto prije mog odlaska u zatvor izvršen pretres u mom stanu u Kadinoj vodi i porodičnoj kući u Kolima. Žandarmerijska grupa sa nekoliko žandarma, kombinovana od žandarma iz stanica u Kadinoj Vodi i Kolima, došla je da izvrši premetačinu u mom stanu. U toku ovoj pretresa, komandir žandarmerijske stanice u Kadinoj Vodi Petar Janječić, s kojim sam inače bio dobar poznanik, u povjerenju mi je rekao da su po dobivenom nalogu izvršili prethodni pretres u mojoj kući u Kolima. Za predstojeću premetačinu bio sam već informisan jer su mi o tome poslali informaciju banjalučki komunisti preko Čede Zagorca. Prema tome, pretres me nije iznenadio jer sam već bio pripremljen.

Razumije se da žandari nisu ništa mogli naći što bi me moglo kompromitirati izuzev moje brošure koju namjerno nisam želio sakrivati jer sam već bio ubjeđen da je došla u ruke policije. Žandari su odnijeli brošuru.

Uveče istog dana došao mi je u stan komandir žandarmerijske stanice Petar Janječić i zamolio: "Da mi, bogati, ako imaš još jednu tvoju knjigu, da je pročitam, da vidim šta je u njoj napisano kad je na zlu glasu." Obećao sam da ću mu je naći i dati na čitanje.

Otišao sam do trgovca u Kadinoj Vodi, Toše Petrovića, kome sam poklonio jedan primjerak, i zamolio da mi ga za izvjesno vrijeme pozajmi. Toši sam rekao da komandir stanice želi da pročita brošuru. Tošo Petrović je bio sav sretan kada je to čuo jer je jedva čekao da se brošure oslobodi. Tošo nije želio da mu se brošura više vraća.

Nije prošlo mnogo vremena poslije mog izlaska iz zatvora kad sam dobio poziv da dođem u Okružni sud. Šta je sad opet? Zbog čega me ponovo zovu? Odazvao sam se na poziv. Hodnik je bio pun nepoznatih lica. Čekali smo na pozivanje.

Arhiv Doc. krajevo B. Luka

ABK 209-MG-III/130

Prišla su mi dvojica i zamolila da vide moj poziv. Kada su ga vidjeli konstatovali su da sam i ja jedan od onih koji su došli po istom predmetu. Kao ni ja njih tako i oni nisu mene poznavali. Bili su to mahom radnici sa Pilane i zemljoradnici iz okolnih sela, kao i ljudi iz okolnih mjesta. Većina se nije međusobno poznavala. Za sve je bilo zajedničko to što su izravno ili posredno bili vezani za rasturanje ilegalnog propagandnog materijala u kojem se, među ostalim, nalazila i moja brošura. Jedan dio tog materijala rasturan je, što sam kasnije doznao, putem izletničke grupe "Prijatelji prirode" koja je išla u sela, drugi putem neke muzičke grupe koja je išla u sela, ali je najveći dio rasturan pojedinačno. Koliko se sjećam, bilo je to u ljeto 1934. godine.

Pozvali su me na saslušanje negdje u sredini grupe koju su pozvali. Sudija me je upitao, pokazujući mi na brošuru, da li sam je ja pisao. Odgovorio sam kao i kod Bogdanovića. Uzeo je moje generalije, a priznanje je uneseno u zapisnik. Na kraju mi je rekao: "E moj gospodine Gajiću, ovo što ti zastupaš u brošuri neće biti ni za 200 godina. To dobro znaj!"

Premda me je ova njegova formulacija prilično iznenadila, spontano sam mu odgovorio: "Gospodine sudije, vi ste jedini koji priznajete da će bilo kada nastupiti nešto drugo i bolje nego što je ovo!"

Primjetio sam da mu je bilo veoma neugodno i da se pokajao zbog svojih riječi. I moja aluzija "... nešto drugo i bolje nego što je ovo!" imala je politički prizvuk.

Sudija je odmah energično rekao: "Cijeli ovaj predmet biće predan Državnom sudu za zaštitu države!"

Situacija je ponovo postala složena. Bio sam ubjedjen da će poslednje riječi istražnog suca biti realizirane. Razmišljao sam i o svojoj primjedbi koju sam dao sudiji. Očekivao sam da mi u svemu ovome može pomoći Branko Čubrilović. Otišao sam do njega i objasnio mu da se cijeli predmet ponovo poteže. Kada sam mu objasnio svoje saslušanje u Okružnom sudu Branko mi je rekao: "Vidiš li sada dokle si ti do tjerao? Vidjeću šta se može učiniti." Iza ovoga slijedilo je uobičajeno prekorjevanje za moj postupak i neopreznost.

Arhiv Eoc. krajinu B. Luka

ABK 209-140-III/130

O cijelom slučaju upoznao sam i partijske drugove. I oni su mislili da je cijela stvar već legla. Medjutim, ponovo se obnovila i vezala za rasturanje ilegalnog partijskog materijala. Rekli su mi da će nastojati da svojim vezama nešto preduzmu.

Medjutim, od tada pa na dalje ovaj se predmet više nije potezao. Kasnije sam od Branka Čubrilovića čuo da je cijeli predmet ukraden iz Okružnog suda. Ovo nije jedini slučaj da se krađu krivični predmeti. Ukradeni su bili i tada i ranije i neki drugi spisi, a nije se moglo ustanoviti ko je izvršio krađu.

O kradji cijelog dosijea rekao mi je neko od komunisti, najvjerojatnije Vilko ili Veljko Djordjević.

Znam da je dosije bio veoma opsežan i da je obuhvatao mnogo ljudi. Državni tužilac u to vrijeme bio je Branko Vuković. Kradja ovog dosijea bila je zataškana. I jedna i druga strana bile su zainteresirane da se o predmetu više ne govori.

Kakva je bila uloga društva "Zmijanje"? Mogu reći da je "Zmijanje" bilo malo ili skoro nikako vezano sa selom, ponajmanje područjem Zmijanja. Seljaci sa ovim društvom nisu kontaktirali. Mi, komunisti, smatrali smo ga reakcionarnim jer su u njemu glavnu riječ imali pripadnici buržoaskih partija, koji nisu imali nikakve stvarne veze sa selom niti su zastupali interese srednjeg, a kamo li siromašnog seljaštva. U selo nisu ni dolazili izuzev u vrijeme političke agitacije za izbore.

U našem partijskom radu bilo je dosta političkih grešaka i promašaja, koje je imala i naša partijska ćelija, a i partijska organizacija u Banjoj Luci. To se prije svega odnosi na stav prema crkvi i uopšte religiji. Prema dobivenim instrukcijama naročito smo bili angažovani u ateističkoj propagandi, borbi protiv crkve i popova, a to je uopšte bilo nepopularno naročito u našim selima, koja su bila ekonomski zaostala i opterećena balastom vjerskih tradicija. Uopšte nije bilo popularno, a to smo činili, kada smo narodu govorili da popovi lažu, obmanjuju narod itd. Ta je ateistička nota od nas odbijala i zaostalo siromašno seljaštvo na

Arhiv Doc. krajinu B. Luka

ABK 209-146-III/130

koje smo inače mogli računati kao prirodnog klasnog saveznika proletarijata. Mnogi su od njih komunizam kao poredak simpatizirali, ali ih je ateizam u mnogome od nas distancirao. Trebalo je da ateistička nota bude nešto manje prisutna.

S obzirom da je bilo otežano da pojedini istaknutiji članovi Partije dolaze na partijske sastanke u selo Kola jer to ne bi promaklo budnom oku žandara i njihovih došnika, a sumnjali smo u sve one koji nisu bili u opoziciji prema režimu, dolazili smo na partijske sastanke u Banju Luku. Sjećam se nekoliko tih sastanaka, a bilo ih je više.

Prvog sastanka dosta se dobro sjećam. Bilo je to 1935. ili 1936. godine. Od Smaje Fazlića dobio sam obavijest da sa svim drugovima dođem u Banju Luku. Za mene je rečeno da dođem u gostionicu Sime Milića kod Crne kuće gdje će me čekati jedan drug koga ću prepoznati po novinama u džepu.

Smajo Fazlić bio je na vezi ćelije u Kolima sa partijskom organizacijom u Banjoj Luci. Otvorio je malu obućarsku radionicu u našem selu, a poslan je da bude veza jer je kao obućar imao u selu veoma malo posla. Mislim da nije bio član KPJ, ali je sa Partijom bio usko vezan. Kao simpatizer činio je za Partiju sve što se od njega tražilo. Preko njega prenošene su nam partijske direktive. Smajo Fazlić bio je u nekoliko navrata hapšen, a na kraju žandari su ga iz sela protjerali zbog propagande u interesu Partije. Smajo je poginuo na Kozari 1943. godine, a u selu Kola Savez boraca podigao mu je spomenik. Bio je dobar čovjek i veoma odan Partiji. Njemu je bilo mjesta u partijskim redovima, a sektašilo se u pogledu njegovog prijema.

Pošao sam sa drugovima na sastanak u Banju Luku. Našli smo se na ugovorenom mjestu, a ostavio sam ih da čekaju jedno stotinjak metara od mjesta gdje se nalazila Simina gostionica. Ja sam pošao da se nađem sa pomenutim drugom. U gostionici vidio sam neke ljude među kojima sam prepoznao samo Safeta Filipovića-Frica. S njim sam se od ranije poznao. Znao sam da je napredan, ali nisam znao da je član Partije. Sa Safetom sam se pozdravio i čekao da dođe drug sa novinama u džepu. Gledao sam da li neko od prisutnih nema u džepu novine.

A. H. V. Eoc. krajine B. Luka

ABK 209-MG-III/120

Međjutim, niko ih nije imao. Nastavio sam da čekam.

Tada mi je Safet ponovo pristupio pitajući: "Koga ti Gojko Čekaš?" Kratko sam mu odgovorio: "Jednog čovjeka!" ne želeći da mu dalje objašnjavam.

Iznenadilo me je kad je Safet rekao: "Ja sam taj koga čekaš!" Malo sam se naljutio što me je pustio da čekam, a da mi nije rekao da je on taj s kojim se treba povezati. Ni Safet nije imao novine u džepu. Međjutim, ni Safetu nije bilo rečeno s kim se treba naći. Safetu sam rekao da mi je krivo što mi drugovi nisu rekli da se s njim treba da nadjem kada su znali da se međusobno dobro poznajemo. I Safet je smatrao da je ovo bio propust.

Safet me je upitao gdje su ostali članovi naše parzijske ćelije. Objasnio sam mu da se nalaze u blizini i da ih mogu odmah dovesti. Rekao mi je da se sastanak neće tu održati, već preko Vrbasa. Čekaće nas na gradskom mostu, ali da mu ne pristupamo, već da se krećemo u odstojanju od najmanje 30-40 metara u onom pravcu kuđa bude on išao.

Pošao sam po drugove i objasnio im uputstvo. Kretali smo se u međusobnom rastojanju, a i u rastojanju od Safeta. Kad smo prešli preko mosta krenuli smo na desno. Tako smo u tom kretanju došli u aleju u blizini džamije i muslimanskog harema. Za Safetom smo ušli u jednu zidanu kapiju koja je bila u zidu koji je okružavao dvorište i kuću. U dvorište ušli smo jedan za drugim. Bilo je ljeto, sunčan i vruć dan, negdje oko podne.

Svi smo se okupili u jednoj ladari (hladnjaku) u dvorištu kuće. Safet je prethodno zatvorio i zaključao kapiju. Ne sjećam se tematike sastanka, ali smo na njemu ostali oko dva sata. Znam da smo se dosta dugo zadržali. Kada smo pošli, dao nam je neki ilegalni materijal koji smo smjestili u seljačke torbe koje smo ponijeli.

Teško se sjetiti svih tih sastanaka jer ih je bilo više. Jedan sastanak održali smo čak u nekoj kući u centru grada. Ne sjećam se ni kuće ni tematike sastanka. I za ovaj kao i za druge sastanke dobio sam poruku od Smaje Fazlića. Sjećam se samo da su nam na tom sastanku Veljko Djordjević i i Asim Alihodžić rekli da mi tu držimo partijski sastanak, a

ABK Don. broj: B. Luka

ABK 209-MB-III/130

sa suprotne strane zida nalazi se stan jednog penzionisanog žandarmerijskog majora.

Medjutim, znam da na ovom sastanku nisu svi članovi ćelije iz Kola prisustvovali. Trebalo je da prisustvuje samo jedna uža grupa jer se radilo o prenošenju nekih direktiva. Čini mi se da su osim mene prisustvovali **Nenad Gajić** i, čini mi se, **Ostoja Knežević**. Teško mi je da odredim vrijeme ovog sastanka, ali pošto je bio poslije smrti Mileve Gajić održan je krajem 1936. ili početkom 1937. godine.

(P r e k i d)

11. decembra 1974. godine
Banja Luka

Tojko Tojnat
(Gojko Gajić)

